

אנטישמיות:

לא מה שחשבתם

נתן שניידר

בית הספר למדעי ההתנהגות,
המכללה האקדמית תל-אביב-יפו

ליאור גלרנטר

החוג לסוציולוגיה ולאנתרופולוגיה,
אוניברסיטת תל-אביב

ברנאר-אנרי לוי, 2004. מי הרג את דניאל פרל?
בבל, תל-אביב.

אלן פינקלקראוט, 2004. בשם האחר: הרהורים על
האנטישמיות שבפתח, שלם, ירושלים.

יואל רפל (ערך), 2003. פני השנאה: אנטישמיות
באלף השלישי, משואה, תל-יזחק.

Moshe Zuckermann, ed., 2005. *Antisemitismus, Antizionismus, Israelkritik*, Tel Aviver Jahrbuch für deutsche Geschichte XXXIII. Göttingen: Wallstein Verlag.

אף אחד כבר לא רוצה להיות אנטישמי.
זיכרון השואה הסיר מן האנטישמיות את
הלגיטימציה ואת המכובדות שנהנתה מהן
בעבר. אולם גם הלוחמים באנטישמיות
נתקלים בהתנגדות: בחוגי השמאל הרדיקלי
הם מוקעים לעתים קרובות כריאקציונרים

האנטישמיות החדשה, כפי שהיא מכונה לעתים, הפכה לנושא מרכזי בדיון הציבורי בשנים האחרונות, וכותבים שונים מנסים לגבש את עמדותיהם נוכח התופעה. הופעתם של ארבעת הספרים בסמיכות כה רבה זה לזה אינה מקרית, והיא מעידה על ניסיון לסמן עמדות בשדה השיחני המתעצב, הן מצד הכותבים והן מצד הוצאות הספרים הישראליות שבחרו לתרגם אותם. אולם דיון בהקשרים שבהם צמחו עמדות אלו, ביחסים בין לבין עמדות אחרות וביחסים בין לבין שדות אחרים – מעניין ככל שיהיה – ממחזר לעיפה את העמדה האינטלקטואלית העכשווית, הנוטה להחליף את הדיון בתופעה בדיון בשיח על אודותיה. דיון מסוג זה, על אף חשיבותו, אינו המטרה שהצבנו לעצמנו בסקירה זו. מלבד נקודות בודדות, שבהן סוגיות מסוג זה עלו מן הטקסטים עצמם, סקירה זו תתייחס לעמדות המובעות בספרים ביחס לאנטישמיות החדשה ולהקשרן התיאורטי המידי, ולא להקשר הרחב שבו התעצבו.

למרות עמימות המושג, ניתן לעמוד על כמה ממאפייניו על ידי בחינת הנושאים המשותפים לספרים הנסקרים. לכולם משותף הדיון בשלושה נושאים: ראשית, הביקורת על ישראל בזירה הבינלאומית, והשאלה מתי ביקורת זו מפסיקה להיות לגיטימית והופכת לדחיית קיומה של מדינת ישראל – דחייה המבוססת על אנטישמיות. שנית, הקשר בין אנטישמיות לבין תנועות השמאל. בעניין זה עולות שתי סוגיות מרכזיות: הקשר בין רגשות אנטישמיים לבין התנגדות לציונות, שהחלה להופיע בשמאל בשנות השישים, והקשר המשולש בין התנגדות לגלובליזציה, לאמריקה וליהודים. הנושא השלישי הנידון

וכסותמי פיות, המנסים לתת לגיטימציה למעשי הדיכוי של מדינת ישראל בשטחים. הם אף מואשמים ב"ניצול ציני של השואה" – טיעון המחץ של השיח הביקורתי. בעידן שבו רוח חדשה של קוסמופוליטיות נושבת באוויר האינטלקטואלי האירופי, אנטי-אנטישמיות היא עמדה שקשה להגן עליה. הוגים רבים טוענים שקוסמופוליטיות כבר איננה חלום ותו לא, אלא אפשרות חברתית ההולכת ומחליפה את מדינת הלאום כאידיאל פוליטי. בעולם כזה, לא רק אנטישמיות אינה יכולה להיות עמדה לגיטימית, אלא גם פרטיקולריזם אתני, ועל אחת כמה וכמה לאומיות אתנית. לכן, בעוד שבעבר התבססו ההתקפות על היהודים בעיקר על אורחות חייהם העקורים והקוסמופוליטיים, התקפות בנות זמננו מבוססות בעיקר על טיעונים הפוכים – על עודף השורשים של היהודים ועל התעקשות הציונים שביניהם על פרטיקולריות אתנית (ולעתים המתקפים אינם טורחים לעמוד על ההבחנה בין ציונים ללא ציונים). בעוד שהוגי הנאורות במאה ה-18 האשימו את היהודים בסירוב להיטמע בסטטוס האוניברסלי של אזרח מדינת הלאום, צאצאיה הוולגריים של הנאורות מאשימים כיום את היהודים בישראל, ואת אלו המזדהים עמה, בהתעקשות על ריבונות אתנית. אין ספק שהחיים היו קלים ופשוטים יותר כאשר ההתקפות על יהודים היו לחם חוקם של כוחות ריאקציונריים וימניים, כאשר הטובים היו טובים והרעים – רעים. האם קיים גרעין משותף להתקפות על יהודים בעבר ובהווה? האם קיימת בכלל "אנטישמיות חדשה" שיש להילחם בה? האם אנטי-ציונות היא ביטוי של האנטישמיות החדשה? אלו הם האתגרים שעמם מנסים להתמודד ארבעת הספרים הנסקרים כאן.

מסוימת לייחס את התגובות לאנטישמיות לסוג של "פניקה מוסרית". המאמרים מראים כי עוינות כלפי ישראל ועוינות כלפי יהודים הן שני דברים שונים, וכי הניסיון לחבר ביניהן מסתכם ברדוקציה של העם היהודי למדינת ישראל. הכותבים השונים מנסים לטעון טענה מאוזנת ולסייג את דבריהם, ומיטיבים להציג את מורכבותן של התופעות.

בניגוד לקובץ של צוקרמן, המנסה לנהל דיון שקול ורציני, בקובץ פני השנאה: אנטישמיות באלף השלישי, בעריכתו של יואל רפל, הכפפות מוסרות לחלוטין. הספר, שראה אור בהוצאת משואה, מלא בתחושות פליאה: האם לא למדנו דבר מן ההיסטוריה? האם הגויים לא השתנו כלל? התובנה העיקרית העולה מן הספר היא שאנו חיים בעולם אלים, שרבים בו שונאים יהודים, אולם הספר אינו מבהיר כראוי מהי הדינמיקה של התופעות המתוארות ומהם המנגנונים העומדים בבסיסן. עיון במאמרה של שרה גרוסולד ממחיש את שרירותיות הדיון. המאמר, העוסק באתרי אינטרנט אנטישמיים, מוקדש רובו לתיאור האתרים עצמם. אולם שורת שאלות העולות נוכח התופעה נותרת ללא מענה: האם ריבוי של אתרים מסוג זה מעיד על עלייה באנטישמיות, או על עלייה במודעות של תנועות אנטישמיות למדיום החדש? מהן הסיבות לעלייה זו? מדוע דווקא עכשיו? אין לדעת. הקוראים נותרים עם מידה דומה של בורות לגבי מגוון תופעות נוספות המתוארות בקובץ. תוך כדי הקריאה נחה לאטה על הקורא תחושה של חוסר נוחות. ברור שמשוהו קורה, אולם אפילו המחקרים המדוקדקים ביותר אינם מצביעים על מהותו. הקובץ מחולק על פי מפתח גיאוגרפי: הוא נפתח בסקירה של אנטישמיות במזרח

בכל הספרים הוא שאלת החלחול של השיח האנטישמי אל העולם המוסלמי: האם מדובר ברגשות אנטי-קולוניאליים מוקצנים ותו לא, או שמא לפנינו ייבוא של השיח האנטישמי האירופי? אולם בכך מסתכם הדמיון בין הספרים, כיוון שכל אחד מהם ממשיג את האנטישמיות החדשה מפרספקטיבה מחקרית, תיאורטית ופוליטית שונה.

הקובץ שערך משה צוקרמן (Zuckermann 2005), אנטישמיות, אנטי-ציונות וביקורת נגד ישראל, עוסק בעיקר בפער בין שלוש התופעות. בהקדמה כותב צוקרמן שלא כל היהודים הם ציונים, לא כל הציונים הם ישראלים ולא כל הישראלים הם יהודים. לכן, כך נמסר לנו, אפשר להיות ביקורתי כלפי ישראל בלי להיות אנטי-יהודי או אנטישמי, ותיוג אוטומטי של ביקורת על מדיניות ישראל כצורה חדשה של אנטישמיות הוא כלי שרת בידי הממשל הציוני. זוהי טענה סבירה למדי וברורה מאליה. אולם הצמצום של הדיון כולו לשאלת הלגיטימיות של הביקורת מונע כל עיסוק רציני במהותה של הביקורת עצמה, בשורשיה ובהשלכותיה. התגלית שהשלטון הישראלי מנצל את ההתגברות לכאורה של האנטישמיות ברחבי העולם כדי לקצור רווחים פוליטיים ולמנוע ביקורת על מדיניותו אינה מספרת לנו דבר על התופעה עצמה.

אולם הכותבים בספר אינם מסתפקים בשאלת הלגיטימיות של הביקורת. רובם מנסים להתמודד עם התופעה מזוויות שונות. חלקם מנסים לנתק בין אנטישמיות לאנטי-ציונות, חלקם טוענים שאין ראיות של ממש לעלייה ברגשות אנטישמיים באירופה, אחרים מצביעים על קיומן של נטיות אנטישמיות באיסלאם. כמכלול, המאמרים מאוזנים, למרות נטייה

גרמו להם לקבל בברכה את ההתפוגגות האטית של הקישור בין אתניות לריבונות באירופה עצמה, אולם בו בזמן רובם הזדהו ברמה זו או אחרת עם מדינת ישראל כמולדתו של העם היהודי. היהודים באירופה יכלו לחיות בנוחות יחסית עם המתחים הפוטנציאליים הגלומים בפשרה זו, כל עוד הלגיטימיות של מדינת ישראל כמדינה יהודית היתה איתנה. אולם מאז פרוץ אינתיפאדת אל-אקצא החלו המתחים לעלות על פני השטח. בעוד רוב הכותבים האירופים בקובץ של צוקרמן מודעים לכך, רוב הכותבים הישראלים בקובץ של רפל מתעלמים לחלוטין מהיבט זה של התופעה, המתעלה מעבר להבדלים מקומיים – בין משום שאינם מודעים לשבריריותה של פשרה זו ובין משום שמבטם ממוקד ממילא בישראל. טענה דומה לזו החוזרת במאמרי הקובץ פני השנאה ניצבת בבסיס התיזה של אלן פינקלקראוט בספרו בשם האחר: הרהורים על האנטישמיות שבפתח, שראה אור ב-2004 בהוצאת שלם. לדברי פינקלקראוט, התנגדות לציונות בימינו היא ביטוי להופעתה המחודשת של האנטישמיות, המכוונת הפעם אל הריבונות הפוליטית של העם היהודי במקום אל קיומו הלא-פוליטי. לאחר השואה, הוא טוען, חסו היהודים בבטחה יחסית בצל זיכרון אושוויץ, שהסיר כל אפשרות לגיטימציה של אנטישמיות גלויה. אולם תוקפה של פוליסת הביטוח פקע. הססמה "לא עוד אושוויץ" הפכה לסממנם של אויבי ישראל, ונוכסה בידי חוגים הרואים בכל סוג של אתנו-לאומיות, כולל זו הישראלית, הופעה היסטורית מחודשת של הנאציזם. הקוסמופוליטיות, שזוהתה עם דמותו של היהודי הגלותי, הופנתה נגדו ברגע שבחר להתעקש על זכותו לריבונות. זיכרון

התיכון, המתמקדת בייצוגים מוסלמיים של שנאת יהודים, וממשיך למסע במחוזות האנטישמיות באירופה ובדרום אמריקה. אולם במהלך הקריאה מתגבשת תחושה שהגבולות הגיאוגרפיים והלאומיים המסגרים את המאמרים הם שרירותיים ואינם תוחמים היטב את התופעות. אחד המקורות לתחושה זו הוא שכל המאמרים מתייחסים לכך שישראל הפכה למוקד של שנאת היהודים. קריאה של כל מאמר בנפרד מאפשרת לקורא להחזיק בחפיפה המקובלת בין גבולות פוליטיים לגבולות חברתיים, אולם כמכלול, החזרה על טענות דומות מאוד בהקשר של מדינות שונות מאוד מותירה את הקורא בתחושה שמשוהו כללי יותר השתנה ביחסים בין יהודים ללא יהודים ברחבי העולם.

דוגמה נוספת היא הטענה החוזרת במאמרים רבים: ברוב מדינות אירופה, ודאי במערבה, "הבעיה היהודית" המקומית אינה קיימת עוד, אולם השיח שהתפתח סביבה מוסב אל ישראל. אך למעשה, מצבם הדומה של היהודים במדינות שונות כיום אינו קשור לתצורה של שיח אנטישמי, שאינה רלוונטית עוד, אלא למתח בין זהותם האזרחית של היהודים לזהותם האתנית. נראה כי בעבור חברות שונות מאוד זו מזו, המאבק המתנהל כיום בין ישראלים לפלסטינים הפך מבעיה חיצונית לבעיה פנימית. הסכסוך הישראלי-פלסטיני מתבטא במלוא עוזו בתוך מדינות האיחוד האירופי, ומסכן את הפשרה העדינה שהושגה בינן לבין היהודים החיים בהן. פשרה זו מסתכמת ברעיון, שאין סתירה בין נאמנותו של יהודי כאזרח במדינתו לבין נאמנותו למדינת ישראל כמולדת העם היהודי. לא קל היה ליהודי אירופה להסכים לפשרה זו. תנאי החיים שלהם

אחרת" לביטוי קיצוני של עוול מוכר ויומיומי. מדינת הלאום האתנית הופכת לייצוג של הרוע בהיסטוריה, והקרקע מוכשרת להוקעה של מדינת ישראל בתור היורשת האמיתית של המדינה הנאצית. בהיפוך מעניין של הטיעון המקובל לגבי ניצול השואה, פינקלקראוט טוען שהפרשנות האוניברסלית של השואה עוברת ניצול ציני ומשרתת רגשות אנטי-יהודיים ואנטי-ישראליים.

פינקלקראוט הוא אינטלקטואל צרפתי מזן חדש: לאחר שהתפכח מאשליות השמאל החדש, מפוסט-סטרוקטורליזם, מדקונסטרוקציה ומשאר ביטוייה האופנתיים של הגדה השמאלית, התחבר מחדש לזהותו היהודית ולפחדים הנובעים ממנה. בבסיס מסתוו ניצבת קריאת תיגר נגד האפוליטיות של הפוסט-סטרוקטורליזם, המבטל את המושג "אויב" ומחליף אותו במושג "אחר". מחיקת המושג אויב הופכת כל מאבק אלים לבלתי מוסרי. לפינקלקראוט נמאס מאנטי-פוליטיקה זו, שהמאבק היחיד המותר במסגרתה הוא מאבק אינטלקטואלי. המסה של פינקלקראוט היא "אני מאשים" חדש נגד האינטלקטואלים האירופים, העוסקים כל כך ב"אחרות" עד שאינם מסוגלים להבדיל בין אחר לאויב, וכך הם מחמיצים את מהותו של הסכסוך הישראלי-פלסטיני. הפלסטינים, טוען פינקלקראוט, אינם האחר של ישראל, אלא בפשטות, האויב שלה. מלחמה באויב היא עניין פוליטי והיסטורי שאפשר לסיימו בהסכם שלום.

פינקלקראוט רומז כי בשלב הנוכחי של ההיסטוריה הגלובלית, התנגדות לקיומה של ישראל כמדינה יהודית משמשת לאויביה תחליף לשנאת היהודי הגלותי, וכי זו הסכנה האמיתית הניצבת בפני היהודים בימינו. הוא

אשוויון לא נמחה. נהפוך הוא: אינטלקטואלים אירופים מאשימים את ישראל ואת התומכים בה שלא למדו מההיסטוריה, בשעה שהכל מלבדם – כולל המבצעים – למדו את הלקח הנכון. האינטלקטואלים, הסבורים שהלקח האוניברסלי של השואה נעלה מבחינה מוסרית, מוציאים את השואה מהקשר ההיסטורי והופכים אותה למטפורה בסיסית לאי-צדק.

כיוון שהשואה שימשה בלם לאנטישמיות גלויה במחצית השנייה של המאה העשרים, הלגיטימציה של התבטאויות אנטישמיות תלויה ביכולת להעניק פרשנות אוניברסלית לשואה ולשבור את המונופול היהודי עליה. על פי פרשנות זו, השואה איננה רק מצבה לאוניברסליזם כוזב, אלא גם מצבה המנציחה ברבריות אירופית ספציפית, שנולדה כתוצאה מהחיבור בין מודרניות לבין מדינת הלאום. לפיכך, הקוסמופוליטן השמאלני משוכנע שישאל, כמו גרמניה הנאצית, היא ביטוי לאיום הנוצר כאשר המודרניות מתפתחת בין טפריה של מדינת הלאום. חיבור זה יוצר פוטנציאל לקטסטרופה מוסרית ופוליטית חסרת מעצורים וחסרת רחמים, שאינה דואגת אף להשרדותה שלה עצמה. תפיסה זו מאפשרת לשיח הציבורי הקוסמופוליטי לראות במדיניותה של ישראל ביטוי בולט ביותר של לאומיות חסרת מעצורים מוסריים, שנגדה הוא ניצב.

עובדה זו נעשית ברורה יותר כשבוחנים את תפקידה של השואה בשיח על טיהור אתני – שיח הקשור לדיון רחב יותר בדבר המודרניות ומדינת הלאום האתנית. מנקודת מבט זו, השואה מאבדת את ייחודיותה הגרמנית וממוקמת בהקשר של המודרניות בכלל, וגרמניה הנאצית הופכת מ"פלנטה

ויצרות יחד תערוכת מסוכנת והרסנית. כמו פינקלקראוט, גם לוי ממקם אנטייהדות חדשה זו במסגרת ההזיות האוקסידנטליסטיות ההרסניות של האנטי-מודרניות האיסלאמית. אולם תפיסה זו אינה שורדת את מלוא אורכו של הספר.

ספרו של לוי ממחיש את הבעייתיות שבחיפוש אחר מבני עומק. הוא אינו עוצר במקום שבו אחרים מחפשים את המניע — באנטישמיות כמבנה העומק הנמצא בבסיס המעשים. הניסיון לענות על השאלה מדוע נרצח דניאל פרל מוליכה אותו לפרשנויות סותרות, שחלקן אינן סבירות. אנטישמיות, שנאת אמריקה, אמונה שכל עיתונאי הוא סוכן של ארגון ביון כלשהו, פחד מחשיפה של "ממלכת הטרור" שבפקיסטאן ושל הקשר בין ארגונים אסלאמיים קיצוניים לבין הביון הפקיסטאני, ניסיון למנוע מפרל לחשוף את העובדה שאל-קעידה מחזיקה בנשק להשמדה המונית, הומוסקסואליות לטנטית — כל אלו הסברים שלוי מעלה לאורך הספר. הוא גולש להסברים "עמוקים" יותר ויותר, אך סבירים פחות ופחות. התחושה היא שככל שלוי מנסה להתקרב לעומק העניין הוא מתרחק מן המציאות, וככל שהוא מנסה להגיע אל "הסיפור האמיתי" הוא נסחף לקלישאות ולהזיות פרנואידיות. ספרו משמש תמרור אזהרה, המלמד על הבעייתיות שבניסיון לחתור להבנתה של אמת נסתרת, הניצבת בבסיס התופעות המכוננות אנטישמיות חדשה. ניסיון זה מוסיף לעתים קרובות לערפל המרחף מעל ההתרחשויות, במקום לפזר אותו. אולם אל לנו להירתע מן הסתירה בין העמדות השונות בדיון ומהבעייתיות הגלומה בכל אחת מהן. נהפוך הוא, דווקא חוסר הנחת העולה מקריאת הספרים פותח פתח

אינו מרחיק לכת מעבר לטענה זו, אינו עוזב את פריז ואינו חורג מעבר לביטוייה של האנטישמיות בשמאל הצרפתי. בנקודה זו מצטרף לדיון ספרו של ברנאר-אנרי לוי (2004), מי הרג את דניאל פרל?, שיוצא אל המקום שבו שנאת האחר מקבלת את ביטוייה המוחשי ביותר. הספר הוא ניסיון לשלב בין רומן, דיווח עיתונאי והגות פילוסופית, והתוצאה אינה עקבית ברמתה — לעתים הספר ממריא לגבהים, לרוב הוא שוקע כאבן. הספר מתחקה אחר רציחתו של דניאל פרל בפקיסטאן בפברואר 2002. פרל היה כתב יהודי-אמריקני של ה-*Wall Street Journal*, אשר רגעי האחרונים ועריפת ראשו הוסרטו והופצו באינטרנט.

לוי מבקש לעמוד על המניעים לרצח. הוא פותח במניעים הברורים ביותר: אנטישמיות ושנאת אמריקה. מילותיו האחרונות של פרל, בעודו מביט במצלמה, היו: "אמי יהודייה. אבי יהודי. אני יהודי". בשביל רוצחיו, טוען לוי במקום מסוים בספר, זה היה מספיק. על פי תפיסת עולמם, יהודים טובים או אמריקנים טובים אינם קיימים. לעובדה שפרל היה קוסמופוליטן אמיתי, שטורו "בבית בעולם" ("At Home in the World") עסק בחשיפת מקרים של אי-צדק, לא היתה כל משמעות בעבורם. פרל נרצח מפני שהיה אמריקני ויהודי במדינה שבה להיות אמריקני או יהודי פירושו חטא. לוי טוען כי תפיסות אלו כלפי יהודים וכלפי ישראל ממשיכות להתקיים בפקיסטאן, בלי שהנושאים אותן מודעים לשורשיהן ובלי שניצב בפניהם כל מושא קונקרטי. הוא משוכנע שפקיסטאן היא אחד האתרים שבהם האנטי-אמריקניות והאנטישמיות האירופיות המסורתיות מתערבבות בפנטיות איסלאמית

שפותחה בידי אינטלקטואלים משמאל במסגרת ביקורת השיח יכולה לספק כלים חשובים למשימה זו. צריך וניתן להשתמש בכלים אלו כדי לנתח את התבטאויותיו של השמאל עצמו וכדי לבחון את ההנחות הסמויות העומדות בבסיס יחסו ליהדות ולישראל.

כיצד יש לגשת לאתגר זה? כפי שחלק מהספרים שנסקרו ממחישים, הניסיונות להבהיר את היחסים בין יהודים ללא יהודים בימינו באמצעות "סנטימנטים" ו"מבני עומק" יוצרים בלבול יותר מאשר בהירות. על כן, יש להשעות באופן זמני את העיסוק בסנטימנטים אנטישמיים, אוריינטליסטיים או גזעניים, לטובת עיסוק פרגמטי יותר בנושא. גישה כזו תראה באנטישמיות הישנה מעין ארגז כלים תרבותי, ותבחן אם וכיצד באים כלים אלו לידי ביטוי בשיח על היהודים ועל מדינת ישראל.

אובייקט לניתוח ביקורתי מעין זה יכול לשמש הרעיון על אודות קונספירציה גלובלית של היהודים, שעלה בזמנו במסגרת הדיונים על ניאור-שמרנות במשטר האמריקני. קל יחסית להראות שההנחות שלפיהן בין כל היהודים באשר הם מתקיימת סולידריות, כולם מחזיקים בעמדות ובאינטרסים דומים, המתעלים מעל כל שיקול אחר ומביאים אותם לתמוך במדיניות של מדינת ישראל, תהא אשר תהא – הנחות אלו מאמצות חלק מארגו הכלים האנטישמי הקלאסי. צדו המשלים של המהלך חייב לבוא מצדה האחר של מפת העמדות: על אינטלקטואלים מהימין לחדול לפתור את הטענות בדבר ניצול השואה לצרכיה הפנימיים והמדיניים של ישראל כדמגוגיה ותו לא. דוגמה אחת מיני רבות לתופעה היא המפגן הטלוויזיוני המגוחך, "טיסה אחת בשבילנו",

לגישה חדשה ומאוזנת יותר. ייתכן שהדרך הטובה ביותר לעסוק בסוגיה היא לוותר על היומרה לאתר את המניעים העמוקים והנסתרים שבבסיס התנהגויות המקושרות לאנטישמיות. אפשר בהחלט להסכים שחלק מהביקורת על המדיניות הישראלית אינו קשור לאנטישמיות, ושיש מידה של אמת בטענה שמדינת ישראל ותומכיה עושים שימוש באנטישמיות בכלל ובשואה בפרט כדי להתגונן מפני האשמות כלפי מדיניותה של ישראל. אולם בו בזמן יש להכיר בכך שחלקים נרחבים מהביקורת נובעים מסנטימנטים אנטישמיים ולא מהומניזם. ומהכיוון ההפוך: טיעונים הקשורים לאנטישמיות ולשואה אינם בהכרח "שימוש ציני"; לעתים קרובות הם משקפים תחושות אותנטיות הרווחות בקרב הציבור בישראל, ומקורן אינו רק במניפולציות המופעלות עליו, אלא גם בחוויות חיים אישיות ובתפיסות פוליטיות בדבר נחיצות הריבונות וגבולותיה. תפיסות אלו, גם אם אינן מקובלות בקרב החוגים הביקורתיים, הרי הן לגיטימיות לחלוטין מחוץ לחוגים אלו, ואינן נגועות בהכרח בקסנופוביה.

אולם הכרה זו אין בה די כשלעצמה. תפקידם של אינטלקטואלים אינו רק להמחיש את המורכבות של העולם החברתי, אלא גם להפוך אותו למובן יותר. אחת המשימות החשובות העומדות בפני חוגים מכל קצות הקשת הרעיונית היא לנסות ולהמשיג את קו הגבול (שכמובן, לעולם אינו חד וחלק) בין ביקורת פוליטית מנומקת לבין ביטויים שאסור שיתקבלו בשיח הציבורי הלגיטימי. ראוי לחשוף את ההנחות העומדות בבסיסם של טקסטים ביקורתיים כלפי ישראל וכלפי היהודים. דווקא ההרמנויטיקה הביקורתית

האפשרויות בלי מחקר טקסטואלי קונקרטי ומדוקדק, וייתכן שגם לאחריו לא נוכל לעשות זאת. אולם ניתוח מסוג זה יאפשר לנו ללבן באופן שקול ומדוד יותר את נקודות המחלוקת בין הצדדים לגבי שאלת קיומה של אנטישמיות חדשה, בייחוד במסגרת השמאל הקוסמופוליטי. ניתוח כזה אף יאפשר לגשר, ולו במעט, על התהום המפרידה בין נקודות המבט השונות על האנטישמיות בימינו. ■

ששודר בשעת צפיית שיא בערוץ 2 במלאות שישים שנה לשחרור אושוויץ. המשדר שילב בין קיטש לאומני לבין דימויי השואה הבוטים ביותר כדי לגנות את ארצות הברית על שלא הפציצה את מסילות הרכבת המובילות לאושוויץ. כדי להמחיש את הטענה הבעייתית הזו, הוצג מטס של חיל האוויר הישראלי מעל המחנה. בעזרת צמדי דימויים מסוג זה עובר כוחה הצבאי של מדינת ישראל טרנספורמציה מאובייקט מציאותי בעל היבטים היסטוריים ופוליטיים מורכבים למענה הכרחי לשואה, שאי-אפשר לערער עליו.

לניתוח מסוג זה מגבלות משלו, ולא תמיד אפשר להפיק ממנו מסקנות חד-משמעיות. לדוגמה, כיצד ניתן לפרש את ההשוואה בין הכיבוש הישראלי בשטחים לבין הכיבוש הנאצי? "הוועדה האירופית נגד גזענות וחוסר סובלנות", כנסתה להגדיר את האנטישמיות, מצהירה ש"השוואה בין המדיניות הנוכחית של ישראל לבין המדיניות של הנאצים" היא דוגמה ל"אופן שבו אנטישמיות מתבטאת ביחס למדינת ישראל, תוך התחשבות בהקשר הכללי שבו היא מופיעה".¹ האם הקביעה שמדובר בביטוי של אנטישמיות מסייעת להסביר משהו בנוגע להשוואה זו? מבט מעמיק יותר מציב אותנו בפני דילמה: מצד אחד, אפשר לטעון שמקור ההשוואה בניסיון לנקות את המצפון האירופי על ידי התקת האשמה מן המבצעים אל הקורבנות. מצד אחר, אפשר לטעון שבעלי ההשוואה פועלים מתוך זעזוע, הנובע מכך שהם מציבים אמת מידה מוסרית גבוהה במיוחד בפני הקורבנות לשעבר. אי-אפשר להכריע בין

¹ <http://usahm.de/Dokumente/ANTISEMITISM17050.htm>